

Eva Fraňková

Když platíte chiemgauery

Sedmá generace č. 1, roč. 19, 2010

Možná budete překvapeni faktem, že lidé mohou při výměně zboží či služeb zúčtovat i něčím jiným, než je euro, britská libra nebo třeba česká koruna. A také že současné peníze zdaleka nejsou neutrálním „olejem, který promazává směnu“, ale svébytným fenoménem, jehož existence a nastavení mají výrazný vliv na (nejen ekonomický) vývoj. Ale vezměme to popořádku. Co si vůbec představit pod pojmem „měnová alternativa“?

Náš výlet začneme v Bavorsku, v regionu Chiemgau, kousek od česko- německých hranic. Tady totiž funguje nejúspěšnější německý systém regionální měny. U jeho zrodu stála snaha podpořit lokální ekonomiku, posílit vazbu mezi výrobci a jejich zákazníky, udržet zaměstnanost a také přispět na práci zdejších neziskovek. Zakladatelé chtěli hledat rovnováhu mezi regionálním a globálním měřítkem obchodu a také mezi dosahováním cílů ekonomických, sociálních i environmentálních. Zdejší produkce samozřejmě nepokryje veškeré potřeby regionu a regionální měna má jen omezené geografické využití. Nejde tedy o pokus odříznout se od světa, ale o snahu přiměřeně podpořit regionální toky surovin, zboží a peněz. A v neposlední řadě má projekt ještě jednu rovinu: snaží se pochopit, jak peníze vlastně fungují a zda se dá předejít ekonomickým kolapsům.

Jak to funguje?

V současnosti je v systému zapojeno přes 600 obchodníků z regionu Chiemgau a v oběhu koluje přes 450 tisíc chiemgauerů, tedy jednotek této měny. Jde o ekvivalent 450 tisíc eur. Pokud za eura nakupujete chiemgauery v jednom z 50 výdejních míst, tři procenta z této transakce jdou na neziskový projekt, který si sami vyberete.

Tato tři procenta pak reálně zaplatí ten, kdo se rozhodne pro opačnou směnu. Chiemgauery totiž můžete vyměnit zpět na eura, ovšem už s poplatkem pět procent. Zbylá dvě procenta částečně pokrývají provozní náklady celého systému.

V oběhu jsou bankovky v hodnotě 1, 2, 5, 10, 20 a 50 chiemgauerů.

Pro vyplácení částky nižší než jeden chiemgauer zdejší lidé využívají eurocenty. Při placení si totiž můžete zvolit, jakou část útraty si přejete zaplatit ve které měně. Zní to možná neuvěřitelně, ale je to tak. Od roku 2003 mají chiemgauery statut svébytné měny, která je takzvaně komplementární (tj. Doplňková) k oficiálnímu euru.

Můžete si sednout na břehu jezera Chiemsee, kochat se výhledem a za vypitou kávu zaplatit jeden chiemgauer a pár eurocentů.

Co je pro tuto měnu dále podstatné a čím se od eura zásadně liší, je tzv. *Demurrage* (česky „zdržné“ nebo „skladné“, případně „náhrada za prodlení“), v ekonomických pojmech pak záporná úroková míra. Peníze totiž v pravidelných intervalech ztrácejí svoji hodnotu — v případě chiemgaueru jde o dvě procenta každého čtvrt roku. Kdo má na konci daného období peníze u sebe, musí koupit známku v hodnotě právě oněch dvou procent dané bankovky a nalepit ji na ni.

Teprve potom s ní může opět platit.

Asi zní bláznivě, že někdo dobrovolně přijme peníze, o kterých ví, že ztratí část své hodnoty. Ovšem je potřeba říct, že i klasické měny jako česká koruna nebo euro ztrácejí v průběhu času svoji reálnou hodnotu — tomuto jevu se, jak známo, říká inflace. Nastává zpravidla tehdy, když v oběhu koluje příliš mnoho peněz vzhledem k objemu zboží a služeb, které se za ně dají koupit. Udržet

minimální míru inflace je samozřejmě snahou všech ekonomů i politiků. Dlouhodobá nulová inflace spadá do kategorie zbožných přání. Například Česká národní banka chtěla pro období 2006—2009 krotit čistou inflaci na úrovni tří procent a pro období 2010 až do přistoupení k eurozóně na dvou procentech.

Pokud je však regionální měna směnitelná za oficiální v poměru 1:1, což je případ chiemgaueru, ovlivňuje míra inflace eura i hodnotu regionální měny. V tomto případě jsou tedy ona dvě procenta „zdržného“ jaksí navíc. Proč?

(Ne)stabilita finančního systému

Vysvětlení této souvislosti bude poněkud obsírnější, nicméně doufám, že zajímavé. Většinu peněz v současné době vytvářejí a mohou uvádět do oběhu komerční banky. Česká národní banka sice stále kontroluje množství „opravdových“ peněz, tedy bankovek a mincí, kterými fyzicky platíme v obchodech, ty ovšem tvoří pouze kolem deseti procent české peněžní zásoby; v celosvětovém měřítku je to často ještě méně. Celkový objem finanční zásoby sice roste, papírové peníze ale tvoří stále menší část. Naopak neustále přibývá peněz, které existují jen virtuálně, a také objem peněz, které jsou předmětem spekulací. V roce 2007 bylo údajně pouze 1,2 % peněz použito pro transakce v reálné ekonomice, zbylých 98,8 % pak pro různé formy finančních spekulací. Zároveň už od 80. let klesá rychlost, s jakou peníze v reálné ekonomice cirkulují, což tak trochu dělá vrásky i „normálním“ ekonomům. Pokud totiž peníze obíhají pomalu, je jich pro „běžné“ obchodní transakce k dispozici jen málo, byť by jich v systému teoreticky existovalo hodně.

Navíc je podle kritiků současného nastavení finančního systému velmi problematické, že objem finanční zásoby roste téměř nekontrolovaně a že rychlost růstu objemu peněz několikanásobně předběhla růst reálné ekonomiky měřené pomocí HDP. Pro německou ekonomiku například platí, že zatímco HDP v období 1950—2000 vzrostlo přibližně sedmkrát, objem peněžní zásoby se zvětšil 32krát.

Obdobný poměr je charakteristický i pro zbytek tzv. Vyspělého západního světa, mnohonásobně propojeného nadnárodními finančními institucemi.

Nad souvislostmi mezi objemem peněžní zásoby, úrokovou mírou a mírou inflace se vedou odborné diskuse, které přesahují možnosti článku. Každopádně kritikové současného systému tvrdí, že rostoucí nepoměr mezi objemem (převážně virtuálně) existujících peněz a objemem reálného zboží a služeb, které za ně lze koupit, je jednou z hlavních příčin rostoucí nestability světového finančního systému a že nedávná finanční krize je jen ochutnávkou toho, co nás (celkem nevyhnutelně) čeká. Zatím zůstává nejasné pouze to, kdy přesně a jak moc dramaticky se současný systém zhroutí.

Není to bud', anebo...

Regionální měny však nemají ambici nahradit národní měny nebo euro. Naopak, mohou velmi dobře fungovat tzv. Komplementárně, tedy současně s měnou oficiální. Jde pouze o jedno z navrhovaných opatření, které běží na jiných principech než současný převládající systém, a v malém měřítku životaschopnost finančních alternativ tak trochu testují. A teď se konečně dostáváme k onomu výše zmíněnému dvouprocentnímu zdržnému: způsobuje, že chiemgauer obíhá v německé ekonomice po pěti letech své existence třikrát rychleji než euro a vůbec neslouží ke spekulacím — ty jsou totiž právě díky zdržnému a také díky poplatku při převodu zpět na euro velmi nevýhodné. Tato regionální měna tedy podle dosavadních zkušeností úspěšně řeší dva problémy, které přispívají k nestabilitě současného velkého finančního světa.

Na druhou stranu však nemůžeme tvrdit, že regionální měna nutně stabilitu zaručuje, i když úspěch chiemgaueru jistý optimismus dovoluje. Tento projekt se během pěti let vyvinul ze studentské

aktivity pěti středoškolských studentek waldorfské školy do modelového příkladu, který se dále rozvíjí. V Německu najdeme dalších téměř 70 regionálních měnových iniciativ: asi 40 v přípravné fázi a necelých 30 už fungujících. Většina z nich ovšem zdaleka tak exemplární není. Uvedení regionální měny do praxe vyžaduje zpravidla několik měsíců až let vyjednávání, osvěty, získávání partnerů a finančních prostředků a často také enormní množství energie několika málo nadšenců, kteří se snaží iniciativu rozběhnout — což se, nutno říct, ne vždycky nakonec povede.

Ovšem ani už existující systém není pochopitelně samozhodný: v závislosti na domácí legislativě je například potřeba řešit daňové otázky a vůbec fakt, že národní banka má většinou podle zákona jako jediná právo tisknout bankovky. V Německu jsou zatím regionální

Měny státem tolerované, protože představují zanedbatelný podíl peněžní zásoby (v řádu promile) a podařilo se jim prokázat, že se nesnaží imitovat, a tím pádem padělat oficiální měnu. Pokud se ale budou dál úspěšně rozvíjet a hrozilo by, že svým významem ovlivní státní monetární politiku, jejich postavení se stane opět velmi nejistým.

Dalším úskalím je pak například technický provoz systému či kontrola výše diskutované inflace, která se v malém měřítku může projevat dost rychle a výrazně. V Německu existuje celonárodní zastřešující organizace Regiogeld, která poskytuje poradenství a zmíněné problémy pomáhá řešit.

A co dál?

Zastánci regionálních měn například navrhují, aby stát či obce v této měně poskytovaly dotace na regionální rozvoj a místní aktivity.

Výhodou by bylo právě geografické omezení cíle, kde peníze skončí. Regionální měna nemůže nekontrolovatelně odtéct za hranice, naopak v regionu opakovaně cirkuluje, čímž se vytváří tzv. Multiplikační efekt. To znamená, že prospěch z dotace má postupně více subjektů, které peníze používají a posílají dál. Také je možné sledovat, kolikrát se peníze za určitou dobu v regionální ekonomice „otočí“. Dalším krokem by například mohlo být, že státní zaměstnanci, kteří s tím budou souhlasit, dostanou část výplaty právě v regionální měně. To jsou ovšem zatím jen návrhy...

Lidé, kteří se o zavedení regionálních měn pokoušejí, se každopádně shodují, že už jen snaha navázat v regionu kontakty či diskutovat o fungování současného finančního systému a jeho globálních důsledcích má smysl. A nutno říci, že nemálo z těch, kteří věří v blížící se konec současného finančního uspořádání, se na tento okamžik celkem nepokrytě těší. Kdo by koneckonců nechtěl žít v tak vzrušující době?

Autorka je doktorandkou na Katedře environmentálních studií FSS MU v Brně, kde se ve spolupráci s Nad'ou Johanisovou zabývá ekonomickou lokalizací.

Poděkování patří německému poradci pro regionální měnové systémy Ralfu Beckerovi, který v listopadu 2009 přednášel na FSS MU blokový kurs *Current Financial systém and Local Currencies*. Text výrazně inspiroval také článek Christiana Gelleri *Chiemgauer Regiomoney: Theory and Practice of a Local Currency*, který najdete na

[www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCRvol13\(2009\)pp61-75Gelleri.pdf](http://www.uea.ac.uk/env/ijccr/pdfs/IJCCRvol13(2009)pp61-75Gelleri.pdf).